

Ігнатенко М.Г., Пилипенко І.
 Мелітопольський державний
 педінститут

ВПЛИВ ЗМІНИ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ВИЛОВИ
 РИБИ В АЗОВСЬКОМУ МОРІ

Протягом тривалого часу Азовське море було найбільш продуктивним водойма Мирового океану. У 30-і роки ХХ ст., в період симальних виловів, з одного гектара акваторії Азовського моря ловилась в 7 разів більше риби, ніж в Каспійському морі, в разів більше, ніж в Балтійському, в 35 разів більше ніж в Чорному морі. Навіть в кінці 70-х років продуктивність моря була в 5-7 разів більше Чорного моря. Але в 1988-1989 рр. спостерігається зниження виловів, особливо цінних (184400 т у 1985 р. і 9500 т у 1990 р.). Основні причини зниження виловів: надмірне зарегулювання стоку річок, збільшення мінералізації та забруднення річкового стоку, різке збільшення у морській воді вмісту нафтопродуктів, важких металів, скиди промисловими підприємствами та каналізація приморських міст (Маріуполь, Бердянськ, Таганрог, Ростов-на-Дону).

Практично втрачені для промислового рибальства донська сельдь, белуга, сазан, сом, азовські бички. Майже втрачені: азовська донська сельдь, камбала Глосса, хамса.

Максимальні вилови спостерігаються в 1936 році. Всього було видобуто 304500 т риби, у тому числі 6500 т осетрових, 73800 т дака, 12800 т бичків.

Мінімум виловів був в 1990 році і склав 9500 т (1012 т осетрових, 1446 т судака, 208 т бичків). Зниження виловів відбулося цілому в 32 рази (в тому числі у 6,4 рази осетрових, в 51 раз судака, в 62 рази бичків).

Динамика виловів азовських риб.*

	Роки						
	1982	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Вилови (тис. т)	209,8	184,8	176,7	140,3	99,4	50,6	9,5
Вилови (1982 = 100%)	100	88	84	67	47	24	5

* За даними Азовського науково-дослідного Інституту Рибного господарства.

Зміна якісно-кількісних елементів річкового стоку - найголовніша причина зниження уловів риби в Азовському морі. В наш час водоспоживання досягло 40% річкового стоку (12-16 км³/рік) - це більш ніж водоспоживання в басейнах Сирдар'ї та Амурдар'ї. В наслідок цього збільшилась солоність Азовського моря. Це погіршило умови існування представників фіто- та зоопланктону, основного корму Іхтіофауни. Знизилась валова продукція органічної речовини з 500 млн. тон у 1970 році до 162 млн. тон у 1989 році.

В умовах природного режиму моря основу донної фауни складали представники реліктової фауни, то зараз ведуча значення мають організми морського комплексу.

В наслідок збільшення рівня осолоності збільшились ареали медуз. Біомаса медуз досягла значних розмірів при цьому з усієї біомаси планктону - 653000 центнерів (1974р.), 558000 пішло на корм медузам. Таким чином, медуза - головний конкурент Іхтіофауни - планктонофагів (тільки хамси).

Масова поява моллюска - гребневика у 1988 році, та особливо в 1989 році викликала катастрофу у екосистемі Азовського моря. Щорічно він заходить в Азовське море з Чорного. В червні його біомаса досягає 20-30 млн.тон, а у серпні збільшується, досягає максимуму. Корм для гребневика є зоопланктон та інші органічні речовини розміром до 1 см., в тому числі ікри та личинки риби. Якщо до вселення гребневика біомаса планктону була 250-300 мг/м³, то зараз 20-30 мг/м³. В наслідок цього дуже сильно скоротились вилови риб - планктонофагів, особливо тільки (з 65000 тон до 4500 тон), та хамси (з 50000 тон до 2000% тон).

Більш ніж в 150 разів в порівнянні з 60-ми роками впали вилови азовських бичків (з 47300 тон до 300 тон). Це зв'язано в першу чергу з втратою природних нерестових угідь, які були в районі Бердянської та Білосарайської кос. Вони постраждали внаслідок промислових та побутових вибросів Бердянська та Маріуполя, особливо Бердянського досвідного нафтомаєляного заводу та металургійного комбінату "Азовсталь" у Маріуполі.

В Україні тільки два моря, та Азовське, як спершу, унікальний природний об'єкт з неповторним поєднанням кліматичних, водних та біологічних ресурсів повинно бути збережено для майбутніх генерацій.

ВИЛОВИ РИБИ В АЗОВСЬКОМУ МОРІ*

Групи та види риби	Р									
	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1985	1990	1994	
<u>Морські риби</u>	45,0	137,7	158,8	84,6	196,1	148,0	173,3	2,8	26,0	
хамса	22,6	62,7	51,7	1,5	122,5	69,4	38,8	-	20,4	
тілька	14,8	51,4	91,5	30,5	67,3	66,2	124,7	1,0	4,5	
бички	6,4	20,7	5,0	52,3	3,2	0,3	0,5	0,2	0,3	
камбали	0,3	0,1	0,4	0,1	0,1	1,7	1,4	0,5	0,3	
Інші	0,9	2,8	10,2	0,2	3,0	10,4	7,9	1,1	0,5	
<u>Прісноводні риби</u>	66,8	53,7	49,0	27,9	10,5	5,5	9,7	4,1	4,1	
судак	38,9	24,9	17,2	12,5	4,5	0,9	1,5	1,1	1,0	
лещ	16,3	13,5	13,5	8,9	3,6	0,9	3,1	1,2	1,0	
тарань	3,0	12,6	10,9	3,8	1,0	0,9	2,1	0,2	0,5	
Інші	10,6	12,7	10,9	3,8	1,0	2,8	3,0	1,6	1,5	
<u>Проходні риби</u>	10,5	5,5	4,9	1,5	1,6	1,2	1,4	1,1	1,2	
сельді	7,7	1,7	1,7	0,6	1,0	0,2	1,07	0,1	0,01	
осетрові	2,1	3,2	2,3	0,8	0,6	1,0	1,3	1,0	1,2	
рибець	0,7	0,6	0,9	0,1	0,004	0,01	0,03	-	0,01	
В.С.Б.О.Г.О	124,4	196,9	212,7	114,0	208,2	154,7	184,4	8,0	31,8	

* За даними Азовського науково-дослідного Інститута Рибного господарства.